

פיתוח מורן החורש כענף קישוט

סיכום עונת תש"ס 99-00 בגולן ובגליל

יחיאל שטיינמץ – שה"מ מחוז גליל גולן
מנשה כהן, מנשה לוי, נילי שמי - מ"פ צפון.
איתן שלמה - ממ"ר גד"ח שה"מ.

מבוא: *מורן החורש (*Viburnum Tinus*) הוא שיח ממשפחת היערתיים (Caprifoliaceae) וגדל בר בארץ באזור הכרמל והגליל העליון. השיח אומץ ע"י הגננים והוא נפוץ מאד בגינון בכל אזורי הארץ. בחו"ל נפוץ גם המורן הכדורי (*V. Opulus*) המשווק כענף פורח לשוק הפרחים. מורן החורש משווק במספר מופעים - כענף ירוק נושא פקעים, כענף ירוק נושא פרחים, או כענף ירוק נושא פירות. הפריחה מופיעה בתפרחות דמויות סוכך. הפרי הוא ענבה בצבע סגול בוהק או חום, תלוי בזן. הפריחה הטבעית היא בחודשים מרץ אפריל, הבשלת פירות בסוף הקיץ. ענפי המורן משווקים לשוק הפרחים ומשמשים לתעשיית הבוקטים וכן כ"חומר ירוק" לסידורי פרחים. הענף הוא קל לגידול וגדל יפה באזורנו. לעלווה ולפירות חיי מדף ארוכים, שונה הדבר בפרחים. מס' זנים שהובאו ע"י מועצת הפרחים ונשתלו בחלקות תצפית התפתחו יפה אך עדיין לא מניבים מוצר מסודר ואחיד לשיווק. בתחנת הנסיונות באבני איתן קיימים שני קווים האחד נוטה לצימוח ארוך יחסית ולא מסועף (*Purpureum*) השני נוטה יותר לסיעוף (*Gwenllian*). פיתוח ענפים ארוכים, אחידים ונושאי פרי יביא את הגידול לרמה מעשית וכלכלית בארץ. בשנים האחרונות שווקו כמויות קטנות של ענפים ממגדלים ברמת הגולן לבורסות באירופה והתגובות מהשוק היו טובות מאד. יש לדעת כי שיווק הענפים במצב פירות דורש משך גידול של שנה ומחצה ולכן בשיטה זו יש שיווק אחת לשנתיים בפועל לעומת שיווק כפקעי פריחה או פרחים שאזי נקטף הצמח באביב או בחורף ומניב שוב בחורף הבא (כמו כל ענף בישראל). מטרת העבודה היא למצא את הדרך ליצר ענפי מורן פורחים או נושאי פירות ישרים, ארוכים, אחידים, בעלי פריחה טרמינלית וביבול כלכלי.

* השם העברי נגזר מארמית ופרושו מיגדל. תלמוד בבלי מסכת בבא בתרא דף י"א עמוד א'.

הסיכום הנוכחי מתייחס להתקדמות שחלה השנה בתצפיות במורן בתחנת הנסיונות באבני איתן ובמשק המודל בכפר חרוב. סיכום השנה הקודמת מופיע בשנתון תשנ"ח של תחום פרחים במו"פ צפון.

תצפית רמות הצללה (אבני איתן) - שלשה קווים שונים של מורן החורש (ויבורנוס טינוס) גדלים, זו השנה השלישית, במנהרת צל המחולקת לשלש רמות הצללה 50% 30% ו- 20%. השתילים נגזמו באביב וקיבלו השקיה ודישון סדירים במשך הקיץ.

נבחנו כאמור שני קוי בוסקופ -

Viburnum Purpureum - זן זקוף בעל עלים בצבע ירוק כהה וגיבעול כהה.

Viburnum Gwennlian - זן מסתעף ונמוך בעל עלים בהירים ופרח גדול ומרשים.

וכן הקו "חיספין". - קו שבודד על ידי מאחד השיחים בגינות הישוב חיספין ברמת הגולן.

מהלך הגידול היה תקין אך נדרשו מספר טפולים נגד כנימות ותריפס במהלך הקיץ.

תוצאות

רמות הצללה - במשך תקופת הקיץ כבר נראו הבדלים בין רמות ההצללה השונות. הצמחים תחת צל של 20% התארכו לאט יותר ופחות מאשר אלו שברמות הצללה גבוהות יותר. נכון לחודש ינואר 99 כבר נראה בברור הבדל באורך הענפים ובהופעת פריחה. הבדל זה נשמר עד אפריל. באפריל נגזמו הצמחים.

תוצאות קטיפת ענפים של אביב 99 הראו יתרון להצללה של 30% באחוזי פריחה ובאורך ענפים. תוצאות אביב 2000 (טבלה 1) מראות גם הן יתרון לרשת 30%.

זנים: הזן Gwennlian לא מספק ענפים ארוכים בכל רמת צל. הקו חיספין מגיב יפה ב-30% צל. יש לזכור כי השתילים של זן זה בתצפית הם צעירים יחסית לשניים האחרים ולמרות זאת מניבים יפה. הקו Purpureum מניב יבול דל ומתקשה לפרוח.

טבלה 1: השפעת אחוז הצל על אורך הענף, מספר ענפים לשיח ואחוזי פריחה

בקוי מורן החורש. נסוי השפעת צל על ענפי מורן החורש - אבני איתן 2000.

אחוז הצללה	זן	אורך ענף [ס"מ]						סה"כ פורחים	אחוז פורחים
		80+	70	60	50	40	30		
50%	Purpureum	0.5	1					7.5	1.5
	Gwennlian	1	1.5	2.5	4			26.9	9
	Hispin	3.3	0.2	0.2	0.3	1.5	1.8	44.0	7.3
30%	Purpureum		1.5					13.0	1.5
	Gwennlian		0	5	4	2.5		33.3	11.5
	Hispin	7.5	1.5	1.0	1.3	1.2	1.8	62.3	14.3
20%	Purpureum		1.5					14.3	1.5
	Gwennlian				1.7	3.3	15.0	49.2	20
	Hispin	2.2	0.3	1.7	0.8	0.5	1.5	57.5	7.0

תצפית גידול של הקו – "חיספין" בקיבוץ שניר - בחלקת ענפי קישוט של ישע כהן, שלומי קדוש וקבוץ שניר נשתלו 30 צמחים בסתיו תשנ"ט. הגידול היה בשטח פתוח ללא הצללה. הצמחים נגזמו קלות באביב והתפתחו יפה במשך הקיץ. מישטר ההשקיה והדישון היה אחיד לגידולים האחרים בחלקה - גרוילאה ספיידרמן, לאוקוספרמוס פטרסוני ואקליפטוס. הווה אומר מנות מים שבין 1 ל-3 קוב לדונם ליום ורמות דשן של 50 ח"מ חנקן לכל היותר. (גופר 5:2:5 + 3% קורטין במינון של 0.75 ליטר לקוב).

בתחילת חודש פברואר הופיעו ניצנים בראשי הענפים, הענפים היו מוכנים לשיווק בשלב ניצנים בתחילת פברואר בלטו במיוחד בתצפית זו שני דברים: א. אורך הענפים היה יחסית טוב עד 40 עם אחוז ניכר באורכים 60-70 ס"מ גם ללא רשת צל. ב. אחוז הענפים נושאי תפוחת היה כ-100% דבר שלא נמצא ברשת צל.

משק מודל מורן בקיבוץ כפר חרוב - בחלקת ענפי קישוט של כפר חרוב המטופלת ע"י שבתאי פליער מנאות גולן נשתל מורן ממקורות שונים על שטח של דונם בקיץ תשנ"ט. הגידול הוא בשטח פתוח ללא הצללה. באביב 99 נגזם השטח וגדל בקיץ בתנאי השקיה ודישון נאותים. כמות המים הגיעה עד 2 קוב לדונם ליום עם רמת דישון של 0.75 ליטר גופר 5:2:5 לקוב מים. יש לציין כי הצמחים בגיל זה עדיין קטנים ובעומד הקיים, 500 שתיל לדונם, נראה שהמנה היתה מספקת. במשך הקיץ קיבלה החלקה טפולי הדברה נגד כנימות בחומרים סופראציד וקרטה. (מנה מוגזמת של חומר הדברה באחד הטפולים גרמה לצריבות בצמח ועיכוב בצימוח). במהלך החורף התפתחו התפוחות בראשי הענפים וניצנים אדומים הופיעו בסוף ינואר. בתחילת פברואר היה השטח מוכן לקטיף, נקטף ושווק. נמכרו כ-3,000 ענפים באורכים 35 עד 50 ס"מ בתאריך 8/2. רמת המחירים נעה בין 50 ל-60 סנט הולנדי. יצויין כי כמחצית מהיבול לא היתה ראויה לשיווק בגלל הצריבה בעלים כפי שהוזכר לעיל. ז"א שאפשר לצפות ליבול גבוה יותר ולענפים ארוכים יותר. כמעט כל הענפים הגיעו לפריחה.

דיון

מן התוצאות נראית בברור השפעת הצל על אורך הענפים. ברור כי הצלה של 30% גרמה להתארכות ענפים וגם אחוז הפריחה היה גבוה. הצלה ב 20% הניבה ענפים קצרים יותר ו- 50% צל מנע פריחה.

יתרונות הגידול החשוף על המוצלל באחוזי הפריחה ולעומת זאת יתרון הגידול בצל באורך הענפים קצת מבלבל אך מחייב המשך עבודה. יש לקחת בחשבון כי למרות המחיר הטוב שהשיגו הענפים הקצרים אין להסיק מכך מסקנות לעתיד **כי כאשר עוברים לשיווק בכמויות מסחריות ורוצים לפרוץ לשווקים רבים יש לספק ענפים באורכים 60-70 ס"מ מינימום.**

יש לבדוק גידול תחת רשת בעונת הקיץ לשם התארכות הענפים והסרת הרשת בתחילת הסתיו להגברת האינדוקציה לפריחה. כן יש לבדוד קווים נוספים המצטיינים באורך ענף, צבע הניצנים, צבע העלווה ואופי הפריחה.